

ПОЛЬСЬКИЙ АНТИКОМУНІСТИЧНИЙ РУХ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА

Видатний український письменник поет Василь Семенович Стус ввійшов в історію не лише як патріот України, а й як великий поборник всього комуністичного режиму. Особливу увагу та зацікавленість викликав у нього польський антикомуністичний рух, пов'язаний з виникненням та діяльністю незалежної профспілкової організації «Солідарність». Вперше політичною ситуацією Польщі поет захопився ще наприкінці 1970-х р. Цей період не є випадковим, оскільки саме тоді в Україні формується дисидентський рух. На той час В. Стус уже не має права писати та публікуватися, а його друзі ретельно перевіряються співробітниками КДБ. Через відкриті листи на захист В. Чорновола та І. Дзюби Василь Семенович у 1972 р. попадає під хвилю арештів. Протягом багатьох місяців розслідування він поведився безкомпромісно. У вересні 1972 р. був ухвалений вирок: п'ять років таборів та три роки вигнання. У лютому 1973 р. його відправили в трудовий табір в Барашево (Мордовія), звідки в серпні 1976 р. перевели до табору в Озерне [1].

У Польщі у 1970 р. відбувся страйк робітників Гданської верфі, які виступили проти підвищення цін. Польські страйкарі вимагали розмови з керівництвом воєводства. До людей, однак, ніхто не вийшов, тоді вони заповнили вулиці. Міліція почала атакувати демонстрантів палками та водометами. Сутички тривали до самої ночі. Наступного дня протистояння не припинилося, а стало ще запеклішим. На засіданні Політбюро тодішній перший секретар Польської об'єднаної робітничої партії (ПОРП) Владислав Гомулка видав наказ стріляти у демонстрантів. В результаті загинуло 44 особи, а поранення отримали понад 1200 [3].

Василь Стус стежив за рухом поляків до свободи і у 1980-х рр. з політзони на Уралі, де було написано «Табірний зошит». У ньому він аналізує ситуацію, яка склалася у польському суспільстві, та вказує, що українці до кінця не усвідомили свою національну гідність, а отже і до польської європейськості ще не готові. Стус пише: «Чи не від самого Києва стежу за подіями в Польщі. Хай живуть волонтери свободи! Втішає їхня, поляків, нескореність радянському деспотизмові, їхні всенародні струси вражають; робітництво, інтелігенція, студентство – все, крім війська і поліції. Коли так ітимуть події, то завтра полум'я охопить і військо... У

тоталітарному світі немає жодного іншого народу, який би так віддано захищав своє людське й національне право. Польща подає Україні приклад (психологічно ми, українці, близькі, може, найближчі до польської натури, але в нас немає головного – святого патріотизму, який консолідує поляків). Шкода, що Україна не готова брати уроки в польського вчителя» [5, с. 500].

Натхненний діяльністю поляків, В. Стус критикує Гельсінський рух. Попри те, що сам він став 1979 р. членом Української Гельсінської групи, її активність називав боягузливою, прирівнював до «немовляти, що збирається говорити басом». На його думку, «Гельсінський рух – то вища математика для цієї країни, як, може, і національно-патріотичний. Зате рух за житло й шматок хліба, рух за нормальну платню робітника – це мова загальнозрозуміла, прийнятна» [5, с. 501].

Для Стуса поляки – типові європейці, які борються за свою людську й національну гідність на відміну від українців. І хоча українська культура останніх двох століть свідомо чи несвідомо насаджувала антипольські стереотипи, котрі віталися і в царській Росії, і в Радянському Союзі, він, попри це, демонстрував «полонофільство» та у захваті від польського визвольного руху навіть заявляв: «Я захоплений польськими звитяжцями духу і шкодую, що я не поляк» [2].

Про це пам'ятають українці у Польщі, які з великою повагою та прихильністю ставляться до творчості і поглядів великого поета і правозахисника. Так, переклади віршів Стуса 1994 р. потрапляють у збірку «Rybo-Wino-Kur», видану «Literacki świat» і видавництвом Об'єднання українців у Польщі «Тирса». Вступ і опрацювання цієї публікації належить україністці Олі Гнатюк. Серед перекладачів творчості Стуса були й вітчизняні науковці – Василь Назарук і Володимир Мокрий. Останній публікував праці та статті, присвячені Стусові, зокрема у видавництві «Швайпольт Фіоль», яке діє при створеному ним у 1987 р. в Кракові Фонді Святого Володимира-Хрестителя Київської Руси [4].

Ще одним свідченням того, що поляки цінують те, як про них писав великий українець, є відкриття на його честь скверу у Варшаві на перетині вулиць Незалежності та С. Баторія. На урочистостях з цього приводу виступав міністр закордонних справ України Павло Клімкін, який наголосив, що В. Стус – це приклад непохитності та рішучості.

Таким чином, Василь Стус є одним з найбільших українських поетів другої половини ХХ століття. Він був представником національно-демократичного дисидентського руху 1960-х років, який виступав за відродження української мови й культури та захисту від русифікації. Його вірші як відображення патріотизму та національної свідомості публікувалися

за життя поета в основному в самвидаві та за кордоном, зокрема в Празі, Лондоні, Нью-Йорку. На прикладі польського антикомуністичного руху Василь Стус доводив, що українці не змогли зрозуміти всю іронію свого історичного минулого, натомість їх польські брати показують активну боротьбу, яка захоплювала поета та слугувала йому насагою для боротьби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Berdychowska B. Wasyl Stus-poeta w totalitarnym świecie, ukrainistyka. URL: <http://trsp14.republika.pl/bogumila-berdychowska-wasyl-stus-poeta-w.shtml>
2. Кралуєк П. Василь Стус як європеєць. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/vasil-stus-yak-ievropeiec>
3. Польський шлях до свободи. URL: <http://www.polinst.kyiv.ua/news/16.html>
4. Сподарик Г. Василь Стус (1938–1985) поет-шістдесятник, дисидент, правозахисник. URL: <http://www.naszslowo.pl>
5. Стус В. Повісті та оповідання; Незакінчені твори; Сценарії; Літературна критика; Заяви, публіцистичні листи та звернення; З таборового зошита. Твори: У 6 т., 9 кн. Т. 4.: Ред. кол.: С. Гальченко та ін.; Підгот. тексти, упоряд. та склали прим.: М. Гончарук, С. Гальченко. Львів: Просвіта, 1994. 543 с.

Павлюченко Ю.М.

(м. Вінниця)

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕЛЬСІНСЬКОЇ ГРУПИ

На сучасному етапі з урахуванням соціально-політичної ситуації в Україні і піднесенням національного духу простежується інтерес до маловідомих сторінок вітчизняної історії. Зокрема, і до Української Гельсінської групи (далі – УГГ), що вважається початком організованого українського правозахисного руху, сприятливий ґрунт для якого забезпечила активна діяльність шістдесятників. Цій темі присвячено роботи О.Г. Бажана, Я. Й. Грицака, Ю. О. Курносова та інших. Проте на сучасному етапі доцільно ще раз звернутись до історико-правових аспектів діяльності УГГ.

В українському суспільстві 60–70-х років минулого століття склалися усі передумови для виникнення оформленого руху опору тоталітарному режиму та зневазі до основних прав і свобод людини і громадянина. Протягом цього періоду мали місце петиційні кампанії, одиничні протестні заходи, спроби об'єднати зусилля правозахисної діяльності. Наприклад, у